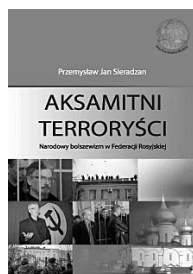

„Sojusz ekstremów” w walce z Systemem

Przemysław Jan Sieradzan, *Aksamitni terroryści. Narodowy bolszewizm w Federacji Rosyjskiej*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2008

Zjawisko narodowego bolszewizmu, które pozostaje poza głównym nurtem rosyjskiego życia polityczno-

społecznego, ale zarazem stanowi jeden z jego najbarwniejszych elementów, po kilkunastu latach rozwoju doczekało się opracowania naukowego w języku polskim. Jest nim publikacja *Aksamitni terroryści. Narodowy bolszewizm w Federacji Rosyjskiej* Przemysława Jana Sieradzana.

Tytuł nawiązuje do stosowanej przez narodowych bolszewików – ruch opozycyjny o maksymalistycznych postulatach i wyrazistym wizerunku – strategii protestu politycznego i społecznego. W jej ramach organizowane są tak zwane akcje bezpośrednie, czyli bezkrwawe akty kontestacji i manifestacji swoich przekonań, nierzadko przypominające happeningi. Często są one skierowane przeciwko przedstawicielom rosyjskich elit politycznych i kulturalnych. Jako narzędzie ataków ich sprawcy wykorzystują z reguły jajka, pomidory lub majonez.

Pomimo że metody narodowych bolszewików mogą skłaniać ku traktowaniu ich z lekkim przymrużeniem oka, na lekceważenie ruchu nie pozwala jego rozbudowane zaplecze ideologiczne oraz fakt, że na rosyjskiej scenie politycznej, której aktorzy co rusz występują w innych konfiguracjach i pod innymi szyldami, Partia Narodowo-Bolszewicka przetrwała kilkanaście lat i została zlikwidowana w 2007 roku dopiero wyrokiem sądu (w praktyce nadal funkcjonuje). Jej aktywiści stanowią dziś znaczny procent członków koalicji opozycyjnej Inna Rosja.

Przemysław Sieradzan, podejmując próbę wyjaśnienia i opisu fenomenu Partii Narodowo-Bolszewickiej, zmierzył się z zagadnieniem wielowymiarowym. Praca porusza niemal wszystkie aspekty zjawiska, choć w różnym stopniu szczegółowości. Autor koncentruje się głównie na ideologii narodowego bolszewizmu oraz genezie, okolicznościach powstania i ewolucji PNB. Sporo miejsca poświęca również niekwestionowanemu liderowi partii, niegdysiejszemu emigrantowi, pisarzowi i skandaliście Eduardowi Limonowowi, zwracając uwagę na wpływ jego charyzmatycznej osobowości i charakteru

na oblicze narodowego bolszewizmu. Jeden z rozdziałów dotyczy także kwestii języka, symboliki i estetyki partii, służących do budowania jej wizerunku, który to proces zajmuje ważne miejsce w całokształcie działań podejmowanych przez PNB.

Ideologia ruchu narodowo-bolszewickiego stanowi przykład synkretyzmu ideowego, dokonanego w imię walki z Systemem, opartym o liberalizm, kapitalizm i demokrację. Autor analizuje ruch w kategoriach „sojuszu ekstremów”. Wskazuje na cały szereg politycznych doktryn radykalnego protestu, które nie dają się jednoznacznie zaklasyfikować jako skrajnie prawicowe lub lewicowe. Omawia skrótkowo tendencje ich rozwoju w Europie Zachodniej, poczynając od lat sześćdziesiątych XX wieku. Dzięki umiejscowieniu na tle innych prądów ideologicznych formalnie do niego zbliżonych, rosyjski narodowy bolszewizm, któremu często zarzuca się wewnętrzną ideologiczną sprzeczność, zyskuje na prawomocności. Autor daleki jest od traktowania go jako aberracji ze względu na to, że nie poddaje się on interpretacji w ramach zwyczajowo przyjętego podziału na prawicę i lewicę. Zauważa – o czym przekonuje także związany przez kilka lat z PNB rosyjski filozof i teoretyk euroazjatyzmu Aleksander Dugin – że to raczej kategorie i pojęcia, za pomocą których zwykliśmy opisywać ruchy polityczno-społeczne (między innymi „prawica” i „lewica”), są konstruktami w dużej mierze niedoskonałymi, nieadekwatnymi do wymogów ewoluującej rzeczywistości. Bez redefinicji tych terminów lub przynajmniej umiejętności zdystansowania się od nich nie sposób zbadać i zrozumieć wielu zjawisk, które wykraczają poza tradycyjne ramy analizy.

Takie podejście metodologiczne stanowi niewątpliwą zaletę omawianej pracy. Oprócz pogłębionego zrozumienia specyfiki badanego tematu, autor wykazuje także szczerze nim zainteresowanie, które udziela się czytelnikowi.

Sieradzan słusznie dostrzega jeszcze jedno niebezpieczeństwo, na jakie naraża się piszący pracę o narodowym bolszewizmie.

Wynika ono z niejednoznaczności samego terminu. Autorowi udaje się uniknąć błędu nierozdzielenia różnych wykładni, które zostają wyszczególnione już we wstępie do książki. W myśl pierwszej z nich, narodowy bolszewizm to, według autora, „przekonanie (...), zgodnie z którym rewolucja październikowa miała w swej istocie narodowy charakter ukryty za fasadą internacjonalistycznych haseł”. Po drugie, jest to określenie konkretnego nurtu politycznego czasów międzywojnia, rozwijającego się równoległe w Niemczech i w kręgach rosyjskiej „białej” emigracji. Postulował on, odpowiednio, rewizję ustroju Republiki Weimarskiej oraz poparcie bolszewików jako jedynej siły zdolnej zapewnić Rosji integralność terytorialną i utrzymanie statusu mocarstwa. Narodowy bolszewizm można również rozumieć jako pewną uniwersalną matrycę, na bazie której dokonywać się może synteza na pozór sprzecznych prądów ideologicznych. Wreszcie, stanowi on współczesny radykalny ruch polityczno-społeczny, zaliczany do opozycji antysystemowej; to na jego analizie autor skupia się w dalszej części pracy. Z przyjętą przez Sieradzana, dość ambiwalentną kategoryzacją znaczeń można się spierać, zastanawiając się na przykład, czy rzeczywiście są one wzajemnie równorzędne lub czy ich liczba jest właściwa. Najważniejszy jednak jest fakt, że badacz dostrzega różnicę pomiędzy narodowym bolszewizmem okresu międzywojennego a współczesnym, rozwijanym przez członków Partii Narodowo-Bolszewickiej. Ci drudzy bowiem, aczkolwiek odwołują się wprost do dorobku myślowego tych pierwszych, pozostają nie tyle jego kontynuatorami, co twórcami zupełnie nowej jakości. Wszelkie czynione przez nich nawiązania do przeszłości mają charakter w dużej mierze instrumentalny, obliczony na zakotwiczenie partii w nurcie ideologicznym posiadającym pewną tradycję i spuściznę.

Wydaje się, że ta okoliczność powinna zostać w *Aksamitnych terrorystach* jeszcze mocniej zaakcentowana i wyraźniej podkreślona. Autor bowiem z jednej strony, jak już

zostało to wspomniane, traktuje historyczny i współczesny narodowy bolszewizm jako dwa odrębne zjawiska, z drugiej – zakłada istnienie pomiędzy nimi pewnego realnego, a nie tylko deklaratywnego, następstwa i związku wykraczającego poza tożsamość nazwy. Świadczy o tym chociażby fakt poświęcenia się przez niego wyrażeniem „renesans narodowego bolszewizmu” czy układ książki, w ramach którego najpierw jesteśmy zaznajamiani z historyczną, a później ze współczesną wersją narodowego bolszewizmu, niczym z dwiema emanacjami tego samego fenomenu. Tymczasem brak pomiędzy nimi jakiegokolwiek rzeczywistej ciągłości. Ideologie występujące pod tym szyldem to zawsze reakcja na konkretną sytuację historyczną, na okoliczności tak istotne dla procesu interpretacji, że w oderwaniu od nich trudno go w ogóle podejmować. Współczesny narodowy bolszewizm to projekt pomyślany *stricto* jako odpowiedź na wyzwania teraźniejszości i pod tym kątem twórczo eksploatujący pewne wątki historyczne. Przy analizie związków pomiędzy nimi a ideologią pozycjonującą się w roli ich następczyni autor powinien, jak się wydaje, w większym stopniu zwrócić uwagę na wektor wzajemnych zależności.

Ze względu na chronologiczny układ pracy, można ją scharakteryzować po trosze jako opis losów Partii Narodowo-Bolszewickiej w okresie kilkunastu lat jej istnienia. W ten schemat narracyjny wpisane są sekwencje poświęcone aspektom ideologicznym, organizacji i strukturze czy metodom działalności PNB. Obranie takiego rozwiązania kompozycyjnego ma swoje plusy, przede wszystkim ze względu na to, że ideologia partii nie jest monolitem i w czasie jej funkcjonowania dokonała się w tej sferze istotna ewolucja. Chronologiczna struktura pracy umożliwia dokładne i stopniowe prześledzenie tego procesu, pomaga uniknąć niepożądanych generalizacji. Z drugiej strony, częściowo za jej sprawą książka sprawia chwilami wrażenie przesyconej faktografią, zbyt skoncentrowanej na relacjonowaniu konkretnych wydarzeń,

niekoniecznie pierwszorzędnej wagi dla procesu rozwoju narodowego bolszewizmu jako ruchu i jako ideologii.

Chociaż z przedmowy dowiadujemy się, że autor, pracując nad *Aksamitnymi terrorystami*, prowadził badania terenowe metodą obserwacji uczestniczącej, w tekście w zasadzie nie napotykamy, niestety, na ich rezultaty, wzmianki o dokonanych spostrzeżeniach i wnioskach z nich płynących. Za podstawę napisania pracy należy więc uznać bibliografię, która, aczkolwiek stosunkowo rozbudowana, zawiera głównie teksty źródłowe autorstwa liderów ruchu narodowo-bolszewickiego – Eduarda Limonowa i Aleksandra Dugina. Wykorzystanie większej liczby analiz i opracowań, w tym rosyjskojęzycznych, z dziedziny nauk społecznych, poświęconych tematycznym obrzeżom, tłu i kontekstowi badanego zagadnienia, mogłoby wzbogacić publikację.

Mimo wymienionych niedostatków, książka Sieradzana stanowi pozycję wartą polecenia. Ogromna część zawartych w niej informacji pojawia się na naszym rynku wydawniczym po raz pierwszy. Pozostaje mieć nadzieję, że również inne, dotąd bliżej nieznanne w Polsce rosyjskie ruchy polityczne doczekają się zainteresowania ze strony polskich badaczy.

Marta Żakowska

